

Лубяна К.А.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ДІЯЛЬНІСТЬ АДВОКАТА НА СТАДІЇ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ СПРАВИ В ПОРЯДКУ СПРОЩЕНОГО ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Цивільним процесуальним кодексом України в редакції 2017 року було запроваджено нові інститути цивільного процесуального права: «малозначні спори», «малозначні справи», «справи незначної складності». Кожен із цих інститутів безпосередньо стосувався нової форми судового процесу – спрощеного позовного провадження цивільного судочинства. Запровадження спрощеного позовного провадження цивільного судочинства зумовило внесення низки змін у діяльність кожного з учасників цивільного процесу, зокрема й адвокатів. Спрощене позовне провадження цивільного судочинства характеризується звільненням її від окремих процесуальних дій, стадій та процедур, як наслідок, діяльність адвоката на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства також відрізняється від його діяльності в інших провадженнях. Як засвідчив наш аналіз наукової літератури, на тепер питання діяльності адвоката на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства не було належним чином досліджено. Саме тому ми в цій статті встановили, якою є роль адвоката на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства.

Автором наводиться думка з наукової літератури про те, що адвокат наділяється загальними цивільними процесуальними правами учасників, а також спеціальними цивільними процесуальними правами представника, наводить їх перелік і надає відповідні роз'яснення. Було визначено, якою є специфіка діяльності адвоката на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства та чим його діяльність у даному провадженні відрізняється від його діяльності в інших провадженнях. У дослідженні акцентується увага на тому, що зміст діяльності адвоката на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства становлять процесуальні дії, обсяг повноважень представника щодо вчинення дій, наслідки яких поширюються на довірителя, може бути обмежений особою, інтереси якої мають бути представлені, у довіреності.

Ключові слова: адвокат, діяльність адвоката, судовий розгляд, позовне провадження, спрощене позовне провадження, цивільне судочинство.

Постановка проблеми. Основне призначення адвокатури полягає у здійсненні та наданні юридичної допомоги суспільству та його членам, захисті прав і свобод людини та громадянина, зокрема й під час судового розгляду справи. Від того, наскільки якісно на законодавчому рівні визначені умови адвокатської діяльності в судовому процесі, залежить упевненість громадянин у захищеності своїх прав та інтересів. Адвокат виконує правозахисну функцію в усіх сферах суспільного життя та може бути учасником будь-якого виду юридичного процесу. Але водночас варто враховувати, що діяльності адвоката як особи, яка представляє інтереси інших осіб, властиві особливості, залежновід того, учасником якого судочинства він є (цивільне, кримінальне, адміністративне, господарське), якими

є вид судочинства (наприклад, Цивільний процесуальний кодекс України [1] розрізняє три види цивільного судочинства – позовне, наказне й окреме) чи стадія процесу (найчастіше в цивільному судочинстві виділяють такі стадії: відкриття провадження у справі; провадження у справі до судового розгляду; судовий розгляд у суді першої інстанції; провадження в апеляційній інстанції; провадження в касаційній інстанції; провадження у зв'язку з виключними обставинами; провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами; виконавче провадження). Особливості діяльності адвоката залежать від того, яким є судочинство та його вид, якою є стадія процесу, інших суб'єктивних і об'єктивних чинників.

Діяльність адвоката в цивільному процесі набула ще суттєвішої специфіки, коли Законом

України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 р. № 2147–VIII [2] було введено спрощене позовне провадження цивільного судочинства. Уведення спрощеного позовного провадження розглядалось законодавцем, з одного боку, як спосіб забезпечення доступу до правосуддя завдяки зменшенню судових витрат і більш гнучкої процедури з меншим ступенем формалізації, з іншого боку, як спосіб скорочення державних витрат на судову систему і підвищення ефективності судового адміністрування. Також запровадження спрощеного позовного провадження мало суттєвий вплив на розуміння ролі адвоката та його діяльність у цивільному судочинстві. Варто врахувати, що згідно зі ст. 279 Цивільного процесуального кодексу України [1], підготовче засідання під час розгляду справи в порядку спрощеного провадження не проводиться. Суд розглядає справу в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення сторін за наявними у справі матеріалами, за відсутності клопотання будь-якої зі сторін про інше. І лише за клопотанням однієї зі сторін або із власної ініціативи суду розгляд справи проводиться в судовому засіданні з повідомленням (викликом) сторін.

Усе вищенаведене свідчить про те, що питання діяльності адвоката на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства є актуальним питанням для дослідження з таких причин: по-перше, спрощене позовне провадження цивільного судочинства все ще залишається новим і неналежним чином дослідженим інститутом цивільного процесуального права; по-друге, діяльність адвоката в даному виді судочинства на даний момент не привернула достатньої уваги з боку вітчизняних науковців; по-третє, діяльність адвоката на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства відрізняється від діяльності адвоката в позовному провадженні цивільного судочинства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням участі адвоката в цивільному судочинстві присвячено велику кількість наукових праць. Серед авторів, які внесли вагомий вклад у розроблення теорії даного інституту, значимо внесок таких науковців, як: С.А. Антонюк, С.С. Бичкова, В.В. Грига, Д.В. Дрейзіна,

Н.С. Єфанова, М.Ю. Єфіменко, В.В. Заборовський, Я.П. Зейкан, І.О. Ізарова, Д.С. Лаврович, І.А. Павлунік, Н.Ю. Сакара, Г.О. Світлична, Є.І. Фурса, С.Я. Фурса, О.В. Циркуленко, Г.В. Чурпіта, М.В. Шпак. Але водночас питання, пов'язані з діяльністю адвоката в розгляді справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства, залишились поза увагою вітчизняних науковців, що свідчить про доцільність здійснення такого дослідження.

Постановка завдання. Мета даного дослідження – встановлення, якою є діяльність адвоката на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства, чим діяльність адвоката на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства відрізняється від діяльності адвоката на стадії судового розгляду справи в порядку позовного провадження цивільного судочинства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно зі ст. 59 Конституції України [3], кожен має право на професійну правничу допомогу та є вільним у виборі захисника своїх прав. Дана норма є основоположною для діяльності адвоката в розгляді справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства. Ст. 58 Цивільного процесуального кодексу України [1] передбачено, що сторона, третя особа, а також особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, може брати участь у судовому процесі особисто (самопредставництво) та (або) через представника, а ст. 60 цього ж нормативно-правового акта визначає, що представником у суді може бути адвокат. Представник (зокрема, й адвокат), який має повноваження на ведення справи в суді, здійснює від імені особи, яку він представляє, її процесуальні права й обов'язки. Отже, адвокат бере участь у цивільних справах як представник осіб, які беруть участь у справі, тобто може бути представником і позивача, і відповідача.

Участь адвоката як представника в цивільному процесі може зумовлюватись і неможливістю особистої участі особи, яка є стороною у справі, і бажанням особи, яка є стороною у справі, отримати кваліфіковану професійну допомогу під час розгляду справи в суді. Ст. 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. № 5076–VI [4] передбачено, що основними принципами адвокатської діяльності є її здійснення на засадах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності

й уникнення конфлікту інтересів. Це означає, що адвокатом у спрощеному позовному провадженні цивільного судочинства є особа з високим рівнем правових знань, глибоким юридичним досвідом і усвідомленням сутності правил адвокатської етики, яка бере участь у цивільній справі, набуваючи процесуального статусу представника особи в суді, у межах цього статусу забезпечує захист прав особи, інтереси якої вона представляє, коли вчиняє від її імені всі процесуальні дії, право вчинення яких належить цій особі.

Мотивація особи, яка є стороною у справі, під час вибору представника не впливає на обсяг його процесуальних прав. У науковій літературі наводиться позиція, що адвокат наділяється загальними цивільними процесуальними правами учасників, а також спеціальними цивільними процесуальними правами представника [5, с. 118]. Але в чинній редакції Цивільного процесуального кодексу України [1] немає такого розподілу процесуальних прав. Так, згідно зі ст. 43 Цивільного процесуального кодексу України [1], загальними цивільними процесуальними правами учасників цивільного судочинства є права ознайомлюватися з матеріалами справи, робити з них витяги, копії, одержувати копії судових рішень; подавати докази; брати участь у судових засіданнях, якщо інше не визначено законом; брати участь у дослідженні доказів; ставити питання іншим учасникам справи, а також свідкам, експертам, спеціалістам; подавати заяви та клопотання, надавати пояснення суду, наводити свої доводи, міркування щодо питань, які виникають під час судового розгляду, і заперечення проти заяв, клопотань, доводів і міркувань інших осіб; ознайомлюватися із протоколом судового засідання, записом фіксування судового засідання технічними засобами, робити з них копії, подавати письмові зауваження щодо їхньої неправильності чи неповноти; оскаржувати судові рішення у визначених законом випадках, користуватися іншими визначеними законом процесуальними правами. Такими правами наділяються й адвокати на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства, водночас варто враховувати, що кожне із цих прав може бути реалізоване на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства. Їхня специфіка є такою, що в учасників цивільного судочинства є можливість реалізувати дані права в будь-якому виді цивільного судочинства.

Щодо спеціальних цивільних процесуальних прав представника, то адвокат як представ-

ник, згідно зі ст. 64 Цивільного процесуального кодексу України [1], «може здійснювати від імені особи, інтереси, якої він представляє, її процесуальні права та обов'язки». Тобто жодні спеціальні цивільні процесуальні права представника чинним Цивільним процесуальним кодексом України [1] не передбачені. Як зазначає М.Ю. Єфіменко, за загальним правилом такі повноваження детально не перелічуються в уповноважуючих документах або навіть не вказуються взагалі [6, с. 186]. Але водночас варто враховувати, що низкою спеціальних прав адвокат наділяється за положеннями ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. № 5076-VI [4]. Проте в даному контексті права адвоката на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства не відрізняються від його прав у будь-якому іншому виді судочинства.

Також варто враховувати, що зміст діяльності адвоката на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства становлять процесуальні дії, і обсяг повноважень представника щодо вчинення дій, наслідки яких поширюються на довірителя, може бути обмежений особою, інтереси якої мають бути представлені, у довіреності. Отже, адвокат має здійснювати свою діяльність на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства в рамках повноважень, наданих йому законом, і з урахуванням обмежень щодо вчинення окремих процесуальних дій, визначених у договорі, який укладається між адвокатом і особою, інтереси якої він представляє.

Основним завданням адвоката на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства є вжиття всіх можливих, передбачених законом заходів, спрямованих на захист порушеного чи оспорюваного права особи, інтереси якої він представляє. У даному контексті діяльність адвоката на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства не відрізняється від його діяльності в розгляді справи за правилами загального позовного провадження. Із роботи Н.С. Єфанової випливає, що діяльність адвоката на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства безпосередньо залежить від повноти підготовки матеріалів, які надаються до суду ще на стадії звернення до суду [7]. Із цього можна зробити висновок, що

фундамент успішної діяльності адвоката на стадії судового розгляду справи закладається на попередніх стадіях спрощеного позовного провадження цивільного судочинства. Якщо під час розгляду справи за правилами загального позовного провадження діяльність адвоката є важливою на кожній стадії цивільного процесу, зокрема й на підготовчому провадженні та на судових дебатах, то у спрощеному позовному провадженні цивільного судочинства такі стадії відсутні взагалі. Адвокат здійснює свою діяльність на таких стадіях, як подання позовної заяви та з'ясування обставин справи (адвокат надає суду усні пояснення).

Передумови для діяльності адвоката на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства закладаються під час подання позовної заяви. Згідно зі ст. 276 Цивільного процесуального кодексу України [1], водночас із поданням позовної заяви має бути подане клопотання позивача про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження. Тобто для того, щоб адвокат брав участь на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства, ним має бути подане відповідне клопотання. Інакше судом може бути ухвалене рішення про розгляд справи без повідомлення сторін за наявними у справі матеріалами. Тож, питання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження вирішується судом в ухвалі про відкриття провадження у справі (ст. 277 Цивільного процесуального кодексу України [1]), таким чином адвокат залучається до судового розгляду справи у порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства. Інакше кажучи, це означає, що для здійснення адвокатом діяльності стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства необхідно, щоб адвокат, інша сторона чи суд виявили ініціативу до розгляду справи в судовому засіданні з повідомленням сторін. Також адвокат має враховувати, що відповідно до ч. 5 ст. 274 Цивільного процесуального кодексу України [1], у разі подання заяви про збільшення розміру позовних вимог або зміни предмета позову судом може бути ухвалене рішення про розгляд справи за правилами загального позовного провадження. Тобто певні дії адвоката можуть привести до того, що справа, яка мала розглядатись у порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства, не буде розглядатись у такому порядку.

У тому разі, коли мало місце клопотання однієї зі сторін або таке рішення ухвалив сам суд,

справа розглядається в судовому порядку з повідомленням сторін. У ч. 1 ст. 279 Цивільного процесуального кодексу України [1] визначено, що розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження здійснюється судом за правилами, встановленими для розгляду справи в порядку загального позовного провадження. Проте воно час варто враховувати, що спрощене позовне провадження цивільного судочинства не включає низки стадій позовного провадження. Саме тому діяльність адвоката є значно вужчою та включає значно меншу кількість дій. Як впливає з роботи Н.С. Єфанової, діяльність адвоката на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства містить два види правовідносин – між адвокатом і клієнтом та між адвокатом і судом. Саме тому у процесі судового розгляду справи завданням адвоката є не лише захист суб'єктивних прав і охоронюваних законом інтересів осіб, а й сприяння суду у всебічному, повному й об'єктивному з'ясуванні всіх обставин справи [7]. З одного боку, адвокат, який має повноваження на ведення справи в суді, здійснює від імені особи, яку він представляє, її процесуальні права й обов'язки. Також адвокат повідомляє особу, яку він представляє, про її права, порядок їх реалізації та правові наслідки таких дій, надає їй актуальну інформацію щодо стану розгляду справи та погоджує з нею процесуальні дії. З іншого боку, процесуальні дії, які здійснюються адвокатом у процесі участі в судовому розгляді справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства, здійснюються з урахуванням вимог суду, спрямовуються на сприяння суду у визначенні характеру спірних правовідносин, обставин, які підлягають встановленню, долученні до матеріалів справи доказів, а також залученні осіб, які братимуть участь у справі.

Обов'язково варто звернути увагу на те, що, згідно із положеннями ч. 8 ст. 279 Цивільного процесуального кодексу України [1], під час розгляду справ у порядку спрощеного провадження суд досліджує докази і письмові пояснення, викладені в заявах по суті справи, а у разі розгляду справи з повідомленням (викликом) учасників справи – також заслуховує їхні усні пояснення та показання свідків. Водночас судові дебати не проводяться. Тобто діяльність адвоката на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства зводиться передусім до підготовки доказів і дачі усних пояснень на їхній основі. Також адвокат може ставити

запитання іншій стороні спрощеного позовного провадження цивільного судочинства, а також свідкам. Звернемо увагу на те, що адвокат обмежений у можливості використання такого додаткового доказу обґрунтованості позиції сторони у справі, як висновку експертизи, адже призначення експертизи може затягнути розгляд справи, а тому під час вирішення питання про розгляд справи в порядку спрощеного провадження судом може бути ухвалено рішення про розгляд справи за правилами загального позовного провадження через необхідність проведення експертизи.

Після того як суд з'ясував всі обставини справи та перевірів їх доказами, а сторони й інші учасники справи надали пояснення, які доповнили матеріали справи, суд постановляє ухвалу про закінчення з'ясування обставин справи і виходить до нарадчої кімнати для ухвалення рішення.

Отже, зробимо висновок, що діяльність адвоката на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства полягає в такому:

– по-перше, правовідносини між адвокатом і особою, чий інтереси він представляє. Незважаючи на те, що діяльність адвоката на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства може бути обмеженою довіреністю, водночас правовідносини між даними суб'єктами є ключовими в діяльності адвоката на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства. Передусім варто підкреслити, що адвокат від імені особи, чий інтереси він представляє, може здійснювати її процесуальні права й обов'язки. Адвокат своїми клопотаннями забезпечує розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства, а також розгляд справи в судовому засіданні. Адвокат від імені особи, чий інтереси він представляє, надає усні пояснення щодо суті справи та наданих доказів;

– по-друге, правовідносини між адвокатом і судом. Передусім адвокат сприяє суду у встановленні істини у справі. Окрім того, роль адвоката полягає в ініціюванні розгляду справи в судовому засіданні. Тобто, по суті, діяльність адвоката

і забезпечує можливість судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства.

У результаті порівняння діяльності адвоката на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства та діяльності адвоката на стадії судового розгляду справи в порядку загального позовного провадження цивільного судочинства нами встановлено такі відмінності. Негативним аспектом є те, що діяльність адвоката на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства є значно обмеженішою в можливостях захисту прав особи, інтереси якої він представляє, – спрощене позовне провадження цивільного судочинства характеризується меншою кількістю стадій, а адвокат водночас не може скористатись багатьма можливостями (зокрема, щодо проведення експертизи). З іншого боку, на нашу думку, позитивним аспектом є те, що діяльність адвоката на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства є простішою – по суті, від адвоката вимагається лише надати усні пояснення (уся інша діяльність адвоката здійснюється на інших стадіях спрощеного позовного провадження цивільного судочинства).

Висновки. Отже, у процесі дослідження діяльності адвоката на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства нами встановлено, що діяльність адвоката на даній стадії є мінімізованою. По суті, ураховуючи те, що справа може розглядатись судом без виклику сторін, свідчить про те, що участь адвоката є необов'язковою. Проте можливі ситуації, коли, на думку адвоката, для належного захисту прав особи, інтереси якої він представляє, він має надати пояснення в судовому засіданні. У такому разі адвокат може ініціювати розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства, надати такі пояснення. А отже, зробимо висновок, що діяльність адвоката на стадії судового розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження цивільного судочинства є додатковою гарантією того, що права особи, інтереси якої він захищає, будуть захищені належним чином.

Список літератури:

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № № 40–42. Ст. 492.
2. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 3 жовтня 2017 р. № 2147-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. Ст. 436.

3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.
5. Бичкова С.С., Чурпіга Г.В. Окремі аспекти участі адвоката у цивільному процесі України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 9. С. 116–122.
6. Єфіменко М.Ю. Оформлення повноважень адвоката в цивільному процесі. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія «Право». 2014. Вип. 7. С. 181–188.
7. Єфанова Н.Н. Адвокат у цивільному процесі – основні принципи та завдання. *Національна асоціація адвокатів України* : вебресурс. URL: <https://radako.com.ua/news/advokat-u-civilnomu-procesi-osnovni-principi-ta-zavdannya> (дата звернення: 18.03.2020).

Lubyana K.A. THE ACTIVITY OF THE LAWYER AT THE STAGE OF THE COURT JURISDICTION IN THE PROCEEDINGS OF THE SIMPLIFIED CRIMINAL PROCEEDINGS

The Civil Procedure Code of Ukraine in the 2017 edition introduced new institutes of civil procedural law: “minor disputes”, “minor cases”, “cases of minor complexity”. Each of these institutions was directly related to the new form of legal proceedings – the simplified civil legal proceedings. The introduction of a simplified civil legal proceedings led to a number of changes to the activities of each of the participants in the civil process, including lawyers. Simplified civil legal proceedings is characterized by its release from certain procedural steps, stages and procedures, and as a consequence, the lawyer’s activity at the stage of proceeding in the simplified civil legal proceedings is also different from his activity in other proceedings. According to our analysis of the scientific literature, the issue of the lawyer’s activity at the stage of court proceedings in the procedure of simplified civil legal proceedings has not been properly investigated to date. That’s why, in this article, we have established what is the role of a lawyer at the stage of court proceedings in the order of simplified civil legal proceedings.

The author cites an item in the scientific literature, which states that the lawyer is granted the general civil procedural rights of the participants, as well as the special civil procedural rights of the representative, lists them and provides appropriate explanations. It was determined what is the specificity of the lawyer’s activity at the stage of court proceedings in the order of simplified civil legal proceedings and how his activity in this case differs from his activity in other proceedings. The study focuses on the fact that the content of the lawyer’s activity at the stage of litigation in the procedure of summary civil proceedings are procedural actions, and the scope of the representative’s powers to perform actions that have consequences for the principal may be limited by the person of interest. submitted, in power of attorney.

Key words: lawyer, lawyer’s activities, legal proceedings, simplified civil legal proceedings, civil proceedings.